

Neva Abdurahmanova²⁰
HÜSEYN ARİF POEZİYASINA BİR NƏZƏR

Müstəqillik dövrü Azərbaycan ədəbiyyatında Vətənpərvərlik mövzusu xüsusi olaraq yadda qaldı. Xüsusilə Vətəni müdafiə mövzusunda yazılan poeziya nümunələri böyük əhəmiyyət kəsb etdi. Vətən mövzusunda yadda qalan, müəllifi kimi özünəməxsus dəsti-xətti olan şairlərdən biri də Hüseyn Arifdir. Hüseyn Arifin yaradıcılığının bir hissəsi də vətən mövzusunun əhatə edir. Onun bu mövzuda yazdığı şeirlərdə də səlistlik, aydınlıq, səliqəlilik əsas yer tutur. Bədii dilin, xüsusilə şeir dilinin təhlili qarşısında duran mühüm məsələlərdən biri şairin xalq dilinə - dialekt sözlərinə münasibətini, onun üslubunun xalqilik dərəcəsini müəyyən etməkdir.

Xüsusi ilə onun 20-ci əsrin 80-ci illərində yazdığı şeirlərdə şair vətəndaşlıq heysiyyətini önə çəkməklə, yurdun övladlarını vətənpərvərliyə, mübarizliyə çağırır. Sadə, səmimi xalq dilindən istifadə edərək yadda qalan hardasa ilk çağırış şeirini qələmə almışdır.

El yeriyer, yaxın köçər, yad itər.
Yurd dağılar, ocaq sönər, od itər,
Nəsil kəsər, tarix batar, od itər
Göyçəlilər, dağılmayın Göyçədən! (1, 28)

H. Arifin “Göyçəlilər dağılmayın Göyçədən” şeirinin dili aydın, səlistdir. Bir sözlə ustad dilidir. Bu onun əsrin əvvəllərində yazdığı şeirlərdə də belə idi. Onun hər şeirində, hər bəndində, hər misrasında bu ustalığı görünür.

Dədə Qorqud nəfəs dərib bu yerdə,
Bərkə-başə sinə gərüb bu yerdə
Nəsillərə öyüd verib bu yerdə
Göyçəlilər, dağılmayın Göyçədən! (1, 28)

Alxan Bayramoğlu “Qarabağ müharibəsi və vətən ədəbiyyatı” adlı məqaləsində yazır: “Müharibənin ilkin əks-sədası “Göyçəlilər, dağılmayın Göyçədən!” – nidası ilə nalə çəkdi. Bu nalə böyük bir eli öz yurduna möhkəm bağlamağa, xalqı milli-siyasi ayıqlığa çağırırdı. Hüseyn Arifin həmin harayını yalnız müəyyən kütlə elə düşüncəsilə eşidib ona səs verdi. Lakin şair narahatlığı yurdun, ana torpağın taleyi naminə ictimai narahatlığa çevrilə bilmədi. Ona görə hər tərəfdən təklənən “göyçəlilər dağıldılar göyçədən”.

Hələ 1987-ci ildə şair özünün “Göyçəlilər dağılmayın Göyçədən” adlı şeirini çox böyük həyəcanla yazmışdı. Bu şeir yazılanda hələ Qarabağ hadisələri baş verməmişdi. Ancaq şairin uzaqgörənliyi onu bu şeiri yazmağa vadar etmişdir. Bütün varlığı ilə vətənə bağlılığı onun poeziyasında hər zaman kəsiyində yetərinə olmuşdur. Ancaq onun adı çəkilən şeirində bu hisslər daha dolğun əks olunub. Sadə xalq dilindən bəhrələnen şair yadda qalan vətənpərvərlik nümunəsi yaratmışdır.

Ardanışda xatirən var, izim var,
Babacanda söhbətim var, sözüm var
Şişqayada, Kəsəməndə gözüm var,
Göyçəlilər. Kəsəməndə gözüm var,
Göyçəlilər, dağılmayın Göyçədən.

Onun şeirlərini oxuduqca düşünürsən ki, şeirlər sanki bir bulaq suyudur. İnsanın ruhunu oxşayır, sinirini sakitləşdirir. Elə məhz bu da Hüseyn Arifin poeziyasının sadə, aydın, folklor ənənəsindən gələn şirin, yapışıqlı dilidir. Xalq yazıçısı İsmayıl Şıxlının sözləri yada düşür.

Hüseyn Arifin bu cür ustalığının sirri nədir, nə üçün onun fikir karvanının axarı bu qədər sadə və aydındır? Bu suala cavab axtararkən ən əvvəl Hüseyn Arifin fitrətən xalq poeziyasına, xalq düşüncə və təfəkkür tərzinə, xalq deyimlərinə dərinlən bağlılığı və bələd olmasını xatırlamaq lazımdır. Xalq poeziyası onun yaradıcılığının iliyinə, qanına hopmuşdur.

Əzizlədim dönə-dönə,
Dönüb yenə Əzizlərsən
Yönün bəri düşəör deyə,
Yolu, izi təmizlərsən

Və yaxud:

Hamiya hörmət elə,
O kəslə ülfət elə
Ocağı ocağından,
Külü külündən ola!

Bu misrada şairin, “Ola” şeirindəndir. Həmçinin bu kimi şeirlərində xalq deyimi xalq dili şeirin dəyərini, sanbalını artırır, sadə xalq dilində yazılmış bir nəsihət xüsusiyyətli bur nümunədir. Keçmişimizə, dünənimizə, tariximizə bir qayıdışdır.

S. Rüstəm xanlı “Şeirimizin dili” məqaləsində yazır: “Dünyanın rəngləri və hadisələri, ürəyin duyğu və istəkləri şeirə onlarla, yüzlərlə bir-biri ilə qovuşan, çarpazlaşan, birləşib ayrılma xətlər, gizli axınlar insan ruhunun və taleyinin

²⁰ Qusar Heydər Əliyev Mərkəzinin direktoru

özü kimi mürəkkəb havalar gətirir. Tarix ona görə ölməzdir ki, hər bir adam, eləcə də hər bir sənətkar öz balaca ömründə xalqın böyük keçmişini yəzədən yaşayır, tarixdən milyon-milyon təkcə qan yox, bu qanın yaddaşı, yurdun keçmişinin parlaq izləri də keçir. Xalq gücünün başlıca mənbəyi olan bu mənəvi varislik – poetik sözdə yaşayır. (2, 21)

H.Arif şeirlərinin məzmununu uyğun antonim frazeoloji ifadələrdən uğurlu istifadə etmiş dildə mövcud olan frazeoloji ifadələrlə yanaşı üslubi-fərdi frazeologizmlər işlətməklə fikrini daha təsirli, sənətkarlıq qüdrətilə nümayiş etdirə bilmişdir.

Onun poeziyasında müasir həyatımızın səciyyəvi cəhətləri tərənnüm olunmuşdur. H.Arif poeziyasında müasirlik əsas olsa da, xalqın keçmiş və klassik irsimiz şifahi xalq yaradıcılığı ilə sıx, əlaqədə inkişaf etmişdir. Bu baxımdan şairin “Yarı yol” şeiri dəyərli poeziya nümunəsidir.

Şair tez-tez ötən günlərə, kənd həyatına nəzər salır, kəndin elit, adət-ənənəsini, yaşantılarını yeni nəslə çatdırır. Keçmişdən, gələcəyə bir yol açır. Və bunu şirin bir dillə təsvir edir. Sanki sözlər firçalarla ağ kağızlara tökülür.

Kəkötunun çayındakı tama bax,
Atlamadan, bulamadan ver soraq,
Pətək balı, dağ havası, sarı yağ
Nə dərmanlar, nə məlhəmlər varıydı.

Və yaxud da şair könül açdı və aləmlərin olduğu vurğulayır. Və bunun altında köhnə kəndin, Azərbaycan xalqının neçə adət-ənənələri, yaşantıları olduğu məlum olur. Xalq mədəniyyəti, uşaq oyunları şairin dilinə zərər gətirmir, əksinə bir bənddə şair gəncliyin təlim-tərbiyəsinə bu oyunların, at yarışlarının təsirini vurğulayır.

“Gizlənpaç”da bir-birini tapardıq,
“Top-top” oldu, əldən topu qopardıq
“Cıdır” vaxtı köhlənləri çapardıq
Nə tədbirlər, nə təlimlər varıydı.

Və yaxud onun uşaq oyunlarına həsr etdiyi şeirlərdə artıq işlənməyən sözlər, folklor nümunələrində istifadə edir. məsələn, “Bədəl olmaram” şeiri maraqlıdır.

Birinin ayağı ucardı göydə,
Birinin arxası yerə dəyərdi,
Qan-tərə batardıq “Dizə döymə”də

Və ya

Ülfət bağlamışdıq yolla, yamacla
Qayadan sıçrayıb, çayda keçərdik
“Top-top”la, “Qov-tut”la, “Çilin ağac”la,
Göllərdə, düzlərdə mətinləşərdik.

Şairin təbiət mövzusunda yazdığı şeirlərdə bənzətmələrdən yerli-yerində istifadə olunub. Bu baxımdan “Gəncə çinarları”, “Palıdlar” şeirləri maraqlıdır.

Ağ başlı, göy sinəli,
Yaşıl ətəqli Kəpəz.
Daş dişli, daş çənəli,
Qaya kürəkli Kəpəz
(Kəpəz)

Və yaxud “Gəncə çinarları” şeirində Qədim Gəncə Çinarlarının dünya görmüş babalara bənzədir.

Göy boyu qatar-qatardı,
Əsirlərdən yadığardı,
Dünya görmüş babalardı
Qədim Gəncə çinarları

Hüseyn Arif “Palıdlar” şeirində isə Palıd ağacını torpağın, daşın keşikçisi kimi qiymətləndirir. Əsl keşikçidir torpağa daşa, vüqarlı palıdlar, uca palıdlar. Eyni zamanda palıdı qüvvət, güc, dəyanət kimi dəyərləndirir.

Əslində bu mövzuların hər birinin kökləri vətənpərvərliyə söykənir. Onun şeirlərinin gücü isə dilinin xalq dilinə yaxınlığı və poeziyasının səmimi hissələrdən yaranmasındadır.

“... Dil bilavasitə fikir gerçəkliyidir, fikrin təzahürüdür. Hamıda fikir, psixologiya eyni ola bilmədiyi kimi, onun ifadə tərzində də müxtəlif olmalıdır. Lakin ifadə tərzinin müxtəlifliyi hər yerdə yazıçının müslubundan asılı olaraq bu müxtəliflik az və ya çox fərqlənə bilər.” (4, 91)

Bu baxımdan Hüseyn Arif poeziyasının dili uğurlu poeziya dili sayıla bilər. Xüsusilə şairin Ana dilindən ustalıqla istifadə, onun təmizliyi uğrunda mübarizə aparın şairlərdən biri də Hüseyn Arifdir. Şair şeirlərində bədii ifadə vasitələrinin gücü ilə emosionallığı, təsvir, tərənnüm, yaxud təcəssüm etdiyi hadisələri oxucusuna qabarıq şəkildə çatdırmağa çalışmışdır.

H.Arifin yaradıcılığı onun poeziya dilinin saflığı, sadəliyi, rəvanlığı ilə yadda qalır. “Dilin təmizliyi, saflığı, rəvanlığı uğrunda mübarizə hər bir söz sənətkarını sənət qarşısında yüksək, dərk olunmuş şairlik borcunun ifadəsi olmalıdır.” (5, 232)

Ədəbiyyat

1. Hüseyn Arifin seçilmiş əsərləri, Xalq bank, 2011

2. İsmayıl Şıxlı. "Hüseyn Arifin seçilmiş əsərinə ön sözdən", Xalq bank, 2011
3. S.Rüstəmxanlı. "Zaman məndən keçir", Bakı, 2004
4. Hacıyev T. "Yazıçı dili və ideya bədii təhlil". Maarif, 1979
5. M.Nəcəfova. "Poeziya və Qarabağ problemi", Bakı, "MBM", 2009

XÜLASƏ

Müstəqillik dövrü Azərbaycan ədəbiyyatında Vətənpərvərlik mövzusu xüsusi olaraq yadda qaldı. Xüsusilə Vətəni müdafiə mövzusunda yazılan poeziyanümunələri böyük əhəmiyyət kəsb etdi. Vətən mövzusunda yadda qalan, müəllifkimi özünəməxsus dəsti-xətti olan şairlərdən biri də Hüseyn Arifdir. Hələ 1987-ci ildə şair özünün "Göyçəlilər dağılmayın Göyçədən" adlı şeirini çox böyük həyəcanla yazmışdı. Bu şeir yazılarda hələ Qarabağ hadisələri baş verməmişdi. Ancaq şairin uzaqgörənliyi onu bu şeiri yazmağa vadar etmişdir. Bütün varlığı ilə vətəne bağlılığı onun poeziyasında hər zaman kəsiyində yetərincə olmuşdur. Ancaq onun adı çəkilən şeirində bu hisslər daha dolğun əks olunub. Sadə xalq dilindən bəhrələnən şair yadda qalan vətənpərvərlik nümunəsi yaratmışdır. Bu baxımdan Hüseyn Arif poeziyasının dili uğurlu poeziya dili sayıla bilər. Xüsusilə şairin Ana dilindən ustalıqla istifadə, onun təmizliyi uğrunda mübarizə aparan şairlərdən biri də Hüseyn Arifdir. Şair şeirlərində bədii ifadə vasitələrinin gücü ilə emosionallığı, təsvir, tərənnüm, yaxud təcəssüm etdiyi hadisələri oxucusuna qabarıq şəkildə çatdırmağa çalışmışdır. Əslində bu mövzuların hər birinin kökləri vətənpərvərliyə söykənir. Onun şeirlərinin gücü isə dilinin xalq dilinə yaxınlığı və poeziyasının səmimi hisslərdən yaranmasındadır. H.Arifin yaradıcılığı onun poeziya dilinin saflığı, sadəliyi, rəvanlığı ilə yadda qalır. "Dilin təmizliyi, saflığı, rəvanlığı uğrunda mübarizə hər bir söz sənətkarını sənət qarşısında yüksək, dərk olunmuş şairlik borcunun ifadəsi olmalıdır." (5, 232)

Acar sözlər : Hüseyn Arif, poeziya, Qarabağ, vətən, vətənpərvərlik,

Взгляд на поэзию Гусейна Арифа.

Резюме

Тема патриотизма занимает особенное место в литературе Азербайджана периода независимости. Особенно большое значение имеют образцы поэзии, написанные на тему защиты Родины. Гусейн Ариф является одним из поэтов, прославившихся своими произведениями на тему Родины. В 1987 году поэт с большим энтузиазмом написал свое стихотворение «Гойчинцы, не покидайте Гойче». При написании этого стихотворения Карабахские события еще не произошли. Однако дальновидность поэта побудила его написать это стихотворение. Его преданность Родине проявляется во всех образцах его поэзии. Однако в вышеуказанном его стихотворении эти чувства выражены более ярко. Поэт, который использовал простой народный язык, создал пример патриотизма. С этой точки зрения язык поэзии Гусейна Арифа можно считать успешным языком поэзии. Гусейн Ариф является одним из поэтов, которые умело используют родной язык и борются за чистоту языка. Поэт, при помощи силы художественных средств выражения и своей эмоциональности попытался донести события до читателя в более ясной форме. На самом деле корни каждой из этих тем основаны на патриотизме. Сила его стихов в том, что его язык близок к народному языку, а его поэзия основана на искренних чувствах.

Творчество Г.Арифа запоминается своей чистотой, простотой языка его поэзии. «Борьба за чистоту языка должна быть выражением осознанного долга поэтов перед искусством».

Ключевые слова: Гусейн Ариф, поэзия, Карабах, Родина, патриотизм

A look at the poetry of Huseyn Arif.

Summary.

The topic of patriotism occupies a special place in the literature of Azerbaijan during the independence period. Especially important are the samples of poetry written on the theme of the defense of the motherland. Huseyn Arif is one of the poets who became famous for his works on the theme of the Motherland. In 1987, the poet wrote his poem "Residents of Goiche, do not leave Goiche" with great enthusiasm. When writing this poem, the Karabakh events have not yet occurred. However, the poet's foresight prompted him to write this poem. His devotion to the motherland is manifested in all the models of his poetry. However, in his this poem, these feelings are expressed more clearly. The poet, who used simple folk language, created an example of patriotism. From this point of view, the language of Huseyn Arif's poetry can be considered a successful language of poetry. Huseyn Arif is one of the poets who skillfully use their native language and fight for the purity of the language. The poet, using the power of artistic means of expression and his emotionality, tried to convey the events to the reader in a clearer form. In fact, the roots of each of these themes are based on patriotism. The strength of his poems is that his language is close to the national language, and his poetry is based on sincere feelings.

Keywords: Huseyn Arif, poetry, Karabakh, Motherland, patriotism

Rəyçi: fil.üzrə fəlsəfə doktoru Allahverdiyeva Ruhəngiz